

Kvinnokraft i Tanzania
Pressen som demokratisk kraft
Sommarteatern jubilerar
och slår på stort
Wendela Hebbe går på
födelsedagsuppvaktning
och hennes son skriver brev

innehåll

Wendelapriset. Bästa socialreportaget i svensk press.....	3
Den svenska pressens demokratiska kraft Av Jarl Torbacke.....	4
Wendela gratulerar Lars på 205-årsdagen Av Ami Lönnroth.....	8
Verksamheten 2005.....	10
Årets sommartheater vid Wendelas Hus Av Berit Carlberg.....	11
"Broder Ludde" "Din tillgivne Fingal" Av Peder Edström.....	15
Kvinnokraft på Tweyambe Av Per Eric Mattsson.....	19
Mångsysslande ordförande hyllades Av Sven Erik Rönnby.....	21
Wendelas skrivarkurs inspirerade henne Av Ami Lönnroth.....	22
Programtablå.....	24

OMSLAGET

Kvinnokraft i Tanzania. Foto från Tweyambe Secondary School i Norra Tanzania. Från vänster Ami Lönnroth, som ledde seminarium, Ingegerd Kåks från Hedemora (Mama Kaks) en av eldsjälarna bakom systerskapsprojektet Hedemora/Tweyambe och Valeria Kato, ordförande i kvinnoorganisationen Jumawatis och den första kvinnliga "borgmästaren" i området. I bakgrunden en lärarbostad uppkallad efter Ingegerd Kåks och byggd med stöd från Hedemora som så mycket annat på denna skola.

Jag säger som Holberg, jag har aldrig tråkigt i kvinnors sällskap, de talar liksom bönder, om rejäla saker som de förstår sig på.

Anne Marie Løn i Dvärgarnas dans

Välkommen till ett nytt nummer av WendelAvisan. Även om det finns ett och annat annat i detta nummer kännetecknas det som vanligt av kvinnokraft. Nu inte bara i Södertälje eller Sverige. Mångkulturåret skall märkas också i vår tidning. Och jag hoppas med Holberg att ingen skall ha tråkigt i sällskapet.

*Per Eric Mattsson
ordf. i Wendelas Vänner*

GLÖM INTE MEDLEMSAVGIFTEN
I WENDELAS VÄNNER
150:- TILL PG 985920-8

WENDELAS VÄNNER

UR STADGARNA

Wendelas Vänner är en ideell, politiskt obunden förening med syfte att rädda och bevara Wendela Hebbes Hus från Snäckviken i Södertälje och att sprida kännedom om författaren och journalisten Wendela Hebbe och operasångerskan Signe Hebbe och deras pionjärgärningar i svenskt kulturliv.

MEDLEMSKAP

Årsbetalande medlem kr 150:-
Familjemedlem, samma adress kr 100:-
Ständig medlem kr 1.800:-

POSTGIRO

985920-8

STYRELSE

Ordförande

Per Eric Mattsson, 08-550 305 84

Vice ordförande

Signe Andersson, 08-550 139 87

Kassör och medlemsreg.

Kerstin Holmerin, 08-550 370 72

Sekreterare

Eva Rehme, 08-55010140

Övriga

Karin Bergstedt, 08-55060974

Marianne Lerner, 08-55037187

Nils Linder, 08-55037706

Ami Lönnroth, 08-550 305 84

Anna-Britt Piuva, 08-55170860

Sven Erik Rönnby, 08-550 164 78

Hedersordförande

Inga Lewenhaupt, 08-20 15 07

Hedersledamot

Anne-Sophie Eckerbom

WENDELAVISAN

Per Eric Mattsson

per.eric@bibliobi.com

Sven Erik Rönnby

ronnby.s@telia.com

HEMSIDA

<http://wendela.se>

E-MAIL

info@wendela.se

WENDELA HEBBES Hus

Vettersgatan 4
15171 Södertälje

Wendelas Hus Restaurang AB

Antoinette Mezher

08-55086675

bankgiro 5147-0342

Butiken

Kerstin Holmerin

Wendelapriset

Bästa socialreportaget i svensk press

Ett bra socialreportage gör världen lite bättre, tror vi. Det trodde uppenbarligen också Wendela Hebbe, som var pionjär i landet på denna journalistiska genre (se rutan härintill).

Den 8 september 2008 är Wendelas 200-årsdag. Styrelsen i Wendelas Vänner har beslutat instifta ett pris - Wendelapriset - att delas ut första gången på 200-årsdagen. Priset och prisutdelningen är tänkt att bli ett årligen återkommande evenemang där vi belönar ett eller flera goda sociala reportage under året före prisutdelningen. Det är tunnsått i landet med uppmuntran till och uppskattningar av sociala reportage.

En kvalificerad, oberoende och enväldig jury kommer att värdera och bedöma bidragen. Prissumman blir lägst 50.000:-. Första året kommer juryn att bedöma bidrag publicerade under 2006 och 2007.

Wendela Hebbe anses vara den svenska journalist som skapade socialreportaget. Redan i november 1842 året efter sin ankomst till Stockholm, skrev hon en följetong i Aftonbladet *En kammarherre i 19:e århundradet* med klar social tendens. Motivet är hämtat från Hågelby i Botkyrka socken och personerna lätt kamo-flerade. Baronerna på fideikommisset är en riktig utsugare och försöker krossa ett strävsamt arrendepar med de grövsta medel.

Wendelas mest kända sociala reportage är emellertid några berättelser från 1846 *Arbetskarlens hustru*, *Mor Brita i sin lycka* och *Krigarens änka* samt *En fattig kvinna* och *En fattig familj* från 1850.

*Tipsa oss om bra
socialreportage!*

**Varför inte göra som
bortemot 200 andra.
Sätt in en slant på
Wendelafonden
och möjliggör ett
slagkraftigt Wendelapris.**

**Wendela
fonden**

**Postgiro 985920-8
(Wendelas Vänner)**

Den svenska pressens DEMOKratiska kraft

Av Jarl Torbacke

Vid ett privat seminarium den 28 januari i år höll Jarl Torbacke ett uppskattat föredrag om den svenska pressen. Med författarens tillstånd publicerar vi här föredraget uppdelat på två avsnitt. Det andra kommer i nästa nummer. Jarl Torbacke är professor emeritus i historia vid Stockholms Universitet. Han har varit redaktör för *Historisk Tidskrift* och medverkat i fyrbandsverket *Den svenska pressens historia*. Han är också ordförande i Riksarkivets Vänner och har nyligen kommit ut med boken *Allehanda skepnader, som handlar om Dagligt Allehanda, Sveriges hittills mest långlivade dagliga tidning med 177 år på nacken från 1767 till 1944*.

Att på ett rimligt utrymme beskriva de svenska tidningarnas insatser för demokratin är ett magistralt åtagande. Det krävs begränsningar. Då jag är historiker och gärna ser nutiden i det förflutnas belysning väljer jag att söka svaren på några enligt min mening viktiga frågor: Hur och när fick vi tidningar och på vilka villkor fick vi det? Hur och när fick tidningarna sådan frihet att de verkligen kunde utöva verksamheten? Hur och när fick vi en publik, läsare, som kunde påverkas av den demokratiska kraft som tidningarna utövar. Jag hoppas läsaren finner svaren i den följande texten.

De första tryckerierna etablerades i Sverige på 1480-talet men först under Gustaf Vasas tid 50 år senare började staten intressera sig för deras verksamhet. Skälet var främst den nya kyrkopolitiken och övergången till lutheranismen som i sig faktiskt var ett steg mot demokratisering – i varje fall av religionsutövningen. Övergången

från katolicismen medförde att religionen närmade sig folket när kyrkospråket blev svenska men eftersom Luthers omvälvning av svenska kyrkan samtidigt visade det tryckta ordets kraft blev resultatet också ökande censur. 1539 föreskrev Gustaf Vasa att inget tryckt fick spridas bland allmogen utan att det underkastats granskning och det krävdes därefter kungligt tillstånd för att inrätta tryckeri. 150 år senare, 1684, under Karl XI, tillkom en stadga, där det slogs fast att i princip alla skrifter skulle granskas genom kanslikollegiets försorg sedan först akademiska avhandlingar granskats av universitetens fakulteter och religiösa skrifter av de kyrkliga myndigheterna. Och ett par år senare inrättades ett särskilt ämbete, censor librorum, som under kanslikollegiet skulle handha kontrollen. Från slutet av 1600-talet fanns därmed alltså en fullt utbildad auktoritär regim vad gällde allt som hade med tryck på papper att göra – vilket ter sig helt naturligt mot bakgrund av att då också

hela det svenska samhället var stöpt i det karolinska enväldets form. Friheten att skriva, tala och t o m tänka var som man förstår begränsad.

Men under tiden hade kyrkan förvandlat svenskarna till ett läsande folk – och det var ovanligt tidigt i ett jämförande europeiskt perspektiv. Reformationen hade alltså betytt att svenskan först ersatte latinet som gudstjänstspråk och att sedan prästerskapet i regelbundna husförhör kontrollerade att tron var den rätta. Visserligen har man tvistat om huruvida det här lett till verklig läsförståelse eller bara till utantillkunskap. Men i 1686 års kyrkolag krävdes sedan en fullt genomförd folkundervisning och i senare tillägg till lagen lades ansvaret på barnens läsförmåga också på föräldrarna. Redan långt före den allmänna folkskolans införande 1842 var därmed läskunnigheten i Sverige etablerad.

Svenska pressens födelseår brukar sättas till 1645, då Post- och Inrikes-Tidningar, världens äldsta ännu levande tidning, började utkomma. Men mot bakgrund av rådande auktoritära regim i landet var Post-tidningen länge i stort sett lika med pressen. Eftersom den länge enbart var den svenska statsledningens språkrör behövdes enligt statsledningen egentligen ingen mer tidning. Först småningom under vad som benämnts frihetstiden på 1700-talet och under inflytande av växande partistrider mellan hattar och mössor började en ny sorts tidningar och

tidskrifter växa fram med Olof von Dalins *Then Swänska Argus* som den mest bekanta. Mot århundradets mitt uttalade till och med det regerande hattpartiets ledning att tryckfrihet hörde till de medfödda mänskliga rättigheterna och en första politisk tidskrift såg dagens ljus med namnet *En Ärlig Svensk. Angrepp mot censuren* riktades från flera håll.

Ett stort genombrott skedde efter mössornas seger vid riksdagen 1765-66. Med tillkomsten av 1766 års tryckfrihetsförordning (TF), dessutom som grundlag, sopades censursystemet undan och en vittgående offentlighetsprincip etablerades. Bara hänsyn till främmande makter och enskilda människors anseende fick vara begränsningar. En auktoritär pressideologi hade efterträts av en liberal sådan. Nu var marken beredd för uppkomsten av en fri press med möjlighet att påverka ett läskunnigt folk om att varje människa hade rätt att tycka, trycka och tro efter eget omdöme – vilket ju också är fundamenten i en levande demokrati.

Den nya grundlagen öppnade också slussarna. Skrifter, broschyrer, tidningar och tidskrif-

Titelbladet till första numret av Olof von Dalins *Argus* med klassiskt motto från Horatius. "Allas beröm får den som blandar nytta med nöje".

ter välldes ut över landet. Antalet trycksaker i skilda kategorier mångdubblades. Den politiska debatten blomstrade. De ofrälse stånden attackerade adeln och den ur främst adeln rekryterade högre byråkratin. Men det var en situation som gav kungamakten ursäkten att gripa in. Kronprins Gustaf – snart nog kung som Gustaf III – tog genom en statskupp makten och snart inleddes en gradvis strypning av den nyvunna friheten. Genom en ny statskupp 1789 återinförde han ett auktoritärt styrelseskick som med undantag för en kort tryckfrihetsepisod efter mordet på honom kom att i än högre grad drabba pressen under efterträdaren Gustaf IV Adolf. Censuren blev rigorös, kungen bestämde vad som fick stå i tidningarna och påtalade personligen till och med språk- och tryckfel. Under det olyckliga krig mot Ryssland 1808-1809 som ledde till förlusten av Finland formulerade kungen till och med själv de lögnaktiga krigsrapporterna. De som 1809 gjorde statskupp och avsatte honom hade tryckfriheten högt på agendan.

Resultatet av statskuppen 1809 blev fyra nya grundlagar. En regeringsform, en riksdagsordning, en successionsordning och en tryckfrihetsförordning. Redan i den nya regeringsform som för gott avlägsnade det kungliga enväldet i vårt land garanterades "varje svensk mans rättighet att, utan några av den offentliga makten i förväg lagda hinder, utgiva skrifter". Också offentlighetsprincipen fastslogs. Omgående välldes på nytt en flod av trycksaker ut över landet. I diskussionen om hur detaljerna i den nya tryckfrihetsförordningen skulle utformas spelade för första gången folkopinionen, eller "den allmänna rösten" som det hette, en roll. På radikalt håll i pressen hävdades att folkopinionen borde vara rättesnöre åt statsledningen med motiveringen att med dess hjälp de styrande kunde upplysas och den enskilde lära sig att rättvist bedöma regeringens avsikter och åtgärder. Därmed kopplades också det tryckta ordet ihop med demokratiska krav på att folkets åsikter skulle vara vägledande för samhällsutvecklingen. Och bland bärarna i debatten av folkets åsikter var tidningarna självfallet de mest givna. Men man kan notera att det från 1645 tagit mer än 150 år för tidningarna att bli fria. Först nu började på allvar tidningarnas kamp mot det tvång som fanns på andra samhällsområden – mot rådande ståndssamhälle, mot statskyrkans hegemonikrav, mot skråtvång och för kvinnans rättigheter - för att nu exemplifiera.

Tryckfrihetsförordningen av den 2 december 1766 är en av världens första tryckfrihetsförordningar. Infälld Anders Chydenius (1729-1803) kaplan och kyrkoherde. Han var den som kanske allra mest banade väg för den nya förordningen.

Jean Baptiste Bernadotte, Karl XIV Johan, var ingen vän av tryckfrihet. Han förde bland annat med hjälp av indragningsmakten en oavbruten kamp mot journalisterna.

Den nya tryckfrihetsförordningen stadfästes 1810 och har bedömts vara revolutionerande men gick i mycket tillbaka på föregångaren från 1766. Censuren avskaffades men tryckfriheten blev inte obegränsad. Pressen skulle övervakas av en av regeringens medlemmar, hovkanslern, och hans lokala ombud. Deras redskap blev kvarstaden som skulle användas om en tidning bedömdes som brottslig. Fallet överlämnades i så fall till Justitiekanslern som också själv kunde väcka åtal. Om efter behandling i de juridiska instanserna bladet fälldes konfiskerades upplagan men om det frikändes upphävdes kvarstaden. Kvarstaden var ett trubbigt instrument eftersom förhandsgranskning inte fick ske och därmed endast en begränsad del av upplagan normalt drabbades.

Den nya TF stadfästes i mars 1810. Kort därpå inträffade att den nye tronföljare som valts av riksdagen plötsligt avled. Rykten om förgiftning spreds i tidningarna och riksmarskalken Axel von Fersen pekades ut. Han blev brutalt lynchad av en av tidningarna uppagiterad folkhop på Riddarhustorget i Stockholm. Samtidigt klagade ryske ministern i Stockholm på ett par andra tidningsartiklar. Därför kompletterades

TF redan efter ett halvår med beslutet att smädliga, förklenliga och till osämja med främmande makt syftande omdömen kunde straffas enligt missgärningsbalken. Det var en helt grundlagsstridig skärpning som kunde medföra landsflykt, spöstraff eller fängelse. Tidningarna hade visat sin makt men också upplevt myndigheternas kvardröjande fruktan för dem. Regimen slog genast tillbaka.

Till ny tronföljare valdes marskalken Bernadotte som i Sverige tog namnet Karl Johan. På radikalt håll hoppades man att den gamle revolutionshjälten skulle bli garant för tryckfriheten. Men man glömde då att han gjort karriär under den man, Napoleon, som infört censur i Frankrike och förbjudit 76 av 84 franska dagblad. Och när radikala tidningsutgivare fortsatte att utmana den svenska statsledningen skulle det visa sig att Karl Johan var beredd till kraftiga motåtgärder mot de oppositionella tidningar som angrep både honom och de adliga byråkraterna med namns nämnande, kritiskt granskade allmänna handlingar och ventilerade oförrätter och orättvisor begångna under censurtiden. Många sidor av samhällslivet, liksom aktuella politiska frågor, togs upp och kommenterades. Inkomna synpunkter från läsarna redovisades. Den allmänna rösten tog sig ton och uttryckte sig så populärt och folkligt att allmänheten begrep.

Men Karl Johans omläggning 1812 av svensk utrikespolitik till vänskap med arvfjenden

Ryssland, vilket innebar att Sverige i utbyte mot att acceptera förlusten av Finland fick Norge, krävde diskretion och återhållsamhet, vilket somliga vägrade ställa upp på. Tronföljarens missnöje med hur tryckfriheten begagnades blev allt tydligare. Avsiktligt begagnade han då de stockholmska journalisternas framfart till att 1812 kräva och i en ny TF få in inskränkningar av tryckfriheten riktade mot tidningarna. Den senare beryktade indragningsmakten infördes, tillståndsbevis krävdes nu för att utge en tidning och hovkanslern kunde under vissa omständigheter låta inställa utgivningen och senare eventuellt anställa åtal. Den nya tryckfrihetsförordningen stadfästes trots att grundlagsändring egentligen krävde två riksdagsbeslut med mellanliggande riksdagsval. Så stor respekt åtnjöt den forne marskalken av Frankrike att såväl riksdag som press fann sig i den illegala hanteringen. Tidningarnas nyfunna frihet hade på nytt begränsats.

Trots restriktionerna var tryckfriheten allmänt sett ändå etablerad. Och omgående inleddes en strid mellan kung och press om var tryckfrihetens gränser egentligen skulle gå. Flera omständigheter medverkade till att den striden blev hård. Man ska minnas att riksdagar den tiden bara sammanträdde var femte år eller på särskild kallelse. Det innebar att det var i pressen den politiska debatten mellan riksdagarna fördes. Och oppositionen mot statsledningen formulerade nu sina krav efter den politiska liberalismens program, vars grundval var att människan från födseln hade vissa rättigheter och till dem hörde tryck- och yttrandefrihet. Med det som grund ställdes i pressen kraftfulla och uttryckliga krav på genomgri-

Stor Murfvel-Polka.

Nidteckning av Gustaf Wahlbom i Franz Sjöbergs tidning Folkets Röst, som ägnade sig åt hätska utfall mot Hierta. Runt Hierta dansar småmurvlarna bland andra Wendela Hebbe och till höger om henne Carl Jonas Love Almqvist i prästkappa. Se också dialogen på sidan 8.

pande förändringar i demokratisk riktning av det svenska samhället. Karl Johans motdrag blev att begagna indragningsmakten. Men snart visade den sig verkningslös. Det fanns ett kryphål. Den tidning som dragits in kunde snart komma ut igen med ett obetydligt förändrat namn och en ny utgivare. Metoden har felaktigt tillskrivits Lars Johan Hierta och hans 1830 grundade Aftonbladet men den tillämpades redan tidigare av andra. Till sist insåg myndigheterna indragningsmaktens

poänglöshet. Den upphörde tillämpas för att sedan avskaffas. Hierta hade med Aftonbladet skapat en ny och modernare sorts tidning, där också Wendela Hebbe med sina socialreportage gjorde en presshistorisk insats. Hans blad kom att bli modell för andra avisor runt om i landet och centrum för den liberala oppositionen i pressen.

Vad de oppositionella tidningarna nu gav röst åt var i första hand kravet på reformering och

demokratisering av riksdagen men också på ökad makt till folkets valda representanter. Riksdagen baserades alltjämt på det gamla fyrståndssystemet menvalkorporationernaadel,

präster, borgare och bönder svarade inte längre mot befolkningens sammansättning eftersom allt större samhällsgrupper växt fram utanför de fyra ståndens ramar. I debatten om folkrepresentationens omformning till en tvåkammarriksdag spelade pressen en framskjuten och aktiv roll och bidrog till att 1865-66 det uråldriga fyrståndssystemet gick i graven och ersattes med en tvåkammarriksdag.

Jarl Torbackes artikel fortsätter i nästa nummer

Ädmedlem i Wendelas Vänner får du rabatt på sommar teatern vid Wendelas Hus Kr 150: för medlemskapet och likamycket för teaterbiljetten Plus giro 985920-8 (Wendelas Vänner).

Foto Johan Hackman

Lars Johan Hierta, Aftonbladets grundare och en stor tryckfrihetskämpe, föddes den 23 januari 1801. På hans födelsedag inleder Publicistklubben av tradition sina diskussionsaftnar för året. Detta år 2006 på Lars Hiertas 205-årsdag den 23 januari 2006 skulle man diskutera Expressens chefredaktör Otto Sjöberg och tidningens famösa löpsedlar om Michael Persbrandts alkoholproblem. Persbrandt befann sig på behandlingshem efter att ha blivit akut alkoholförgiftad. Otto Sjöberg bad offentligt om ursäkt men Persbrandt gick till domstol och Sjöberg fälldes efter några turer för förtal och fick böta 80 dagsböter à 1.000 kronor.

Publicistklubbens ordförande Stig Fredriksson hade bjudit in Ami och mig att inleda med en liten betraktelse om Hierta. Det märkliga var ju att Lars Hierta hade, som vi sett i det korta bildspelet, två herrar Sjöberg att tampas mot under sina sista år på Aftonbladet fram till 1851 när han sålde tidningen. Ami skrev en dialog, som framfördes av oss. Själva framförandet lämnade nog en del övrigt att önska av det skådespelarovana paret men här följer själva dialogen:

Ami: Scenen är en himmelsk redaktion 175 år efter Aftonbladets grundande. Lars Johan Hierta sitter vid sitt skrivbord. (Föreställer en mager bågböjd man med intensiv blick. Det fordom röda håret är nu grått) Framför honom en brinner ett Liljeholmens stearinljus – hans egen uppfinning. Han fyller 205 år i dag. Han har morgonuppvaktats av sin hustru Wilhelmina och de fem döttrarna Hedvig, Bertha, Clara, Ebba och Anna plus den utomäktenskapliga dottern Carin som ingick i familjen redan när han gifte sig med Wilhelmina. Dessutom har den utomäktenskaplige sonen Edvard skickat ett telegram från det lilla helvete han befinner sig i för sina försyndelser under jordelivet.

Per Eric: In genom dörren stiger Wendela, Edvards mamma, Aftonbladets första kvinnliga medarbetare. (Föreställer en liten gracil kvinna med mörka vackra

ögon och korkskruvslockar) Hon är vid det här laget 197 år och har med andra ord liksom sin forna arbetsgivare och älskare ett visst perspektiv på pressens utveckling under två sekler.

Wendela: Käre Lars! ---- Låt mig gratulera dig på födelsedagen!

Lars Hierta: (reser sig) Vilken glad överraskning! ---- Oh tack. (tar emot blomman) --- Kom in och sätt dig kära Wendela!

Wendela (sätter sig): Det var bra vänligt av dig att låta mig få träffa dig en stund och samspråka om gamla tider. ----

Lars: Ja (lutar sig bakåt och skjuter fram kaffekoppen mot Wendela) --- du vet ju att min kära hustru är en storsint natur och hon lärde sig under jordelivet acceptera att jag umgicks med dig och dina vackra döttrar varje eftermiddag. (skrattar)

Wendela: Ja, det var fina stunder vi hade, flickorna och du och jag. --- Det var din förtjänst att Signe kunde inleda sin operakarriär!

Lars: Det var faktiskt Wilhelmina som understödde mig i beslutet att bekosta hennes operautbildning, det minns du nog --- (liten paus) Vilken strålande sångerska hon blev! --- Det är lätt att bli nostalgisk. ---

--- Du vill tala om gamla tider sa du, jag vore förstås mer intresserad av att tala om det som sker nu, om pressens utveckling. Jag ska säga dig: Jag är orolig!

Wendela: Är det något särskilt som har hänt? ----

Lars: --- Ja du vet, den där redaktören Sjöberg. (paus) --- Han urholkar förtroendet för pressen. Det är inte bra!!

Wendela: Redaktören Sjöberg! Men käre Lars! Nu är du väl verkligen tillbaka i gamla tider. Och visst var de oförsynta, dessa skandalredaktörer för Folkets Röst och Söndagsbladet. Lustigt att de skulle heta Sjöberg bägge två. (skratt)

Lars: (skrattar med lite grann) Det går troll i det namnet! --- Jag är tacksam att det inte är mitt eget gamla Aftonblad som just nu får schavottera, men --- Gud ska veta att det varit nära många gånger att min gamla tidning tappat allt sitt goda renommé.

Wendela: Nu förstår jag inte riktigt vad du talar om. Men jag måste erkänna att jag varit försumlig med att följa med i pressen på sista tiden. ---- Jag har liksom annat att göra här på de himmelska ängderna. Och Signe sjunger ju så gudabenaått att jag hellre lyssnar på hennes

ljuva toner än gräver ner mig i pressens sumpmarker.

Lars: Men - - - redaktören Sjöberg i Expressen har du väl ändå hört talas om?

Wendela: Sjöberg--- Expressen? ? Skam till sägandes, nej. - - - Pressombudsmannen här i himlen tycker att vi saliga pennskaft ska slippa befatta oss med skandaler och smutskastning. Det hade vi så det räckte och blev över under vår yrkesverksamma tid på jorden, käre Lars. Mest du förstår!

Lars: (med eftertryck) Jag tycker ändå det är din plikt som Sveriges första kvinnliga reporter att följa med vad som händer i pressen, min kära Wendela. Och vad gäller sumpmarker - du var då en gång i tiden den som inte väjde för de värsta interiörer när du gav dig ut i Stockholms slum och sen skrev dina uppmärksammade följetonger! Då var du inte rädd för nöd och elände.

Wendela: De stackars fattiga under pauperismens år – men det var väl en helt annan sak. - - -

Lars: Idag--- är det ett annat slags nöd jordelivets tidningsläsare får möta, ett moraliskt förfall hos tidningsägare och deras redaktörer. (böjer sig närmare) - Jag håller just på med en ledare i Himlabladet om det.

Wendela: Ja du förnekar dig inte, min käre Lars Johan. Alltid i färd med att skriva en ledare. Och när du sen inte hade en egen tidning längre -- de där publicistmötena. 1868 var det väl dom började? Nu skulle ni få ordning på pressen hade du tänkt. Men hur har det gått? - - - Du har rätt i att tidningarna ser annorlunda ut idag än på 1840-talet när du och jag hade vår publicistiska

glansperiod. Aftonbladet var en bra tidning som inte ägnade en massa utrymme åt stora rubriker och oanständiga bilder. (viftar med ett Aftonblad för 1830 och ett för 2006)

Dessa dagerrotypier som sprids i nutidens tidningar – jag har ingen förståelse för dom. - - - De där herrarna, Edvard Sjöberg i Söndagsbladet och Franz Sjöberg med den vidriga skandaltidningen Folkets röst, de visade hur det skulle komma att bli. De använde just bilden för att förnedra och angripa dig. Min stackars Lars. Det var oförsynt av dem. Wahlboms nidteckningar var infama. - - -

Och vi ska inte tala om vilken låg nivå det var på deras angrepp både på dig och min käre vän Love – de ville ha det till att både du och Love hade anstiftat giftmord på den där ockraren. Han åt visst en dålig havresoppa men det borde väl snarare hans hushållerska ha lastats för. Och dog gjorde han då inte.

Lars: Nej, när väl ryktena var i svang gick dom inte att stoppa. - - - Det var en hemsk tid. - - - Men jag är rädd att dom hade rätt om Love. Annars hade han inte flytt till Amerika.

Wendela: Säg inget ont om Love! Den mest godhjärtade människa man kan tänka sig! Han blev orättvist förföljd, liksom du!

Lars (irriterat): Låt oss inte ta upp den gamla saken igen. Den kan dom nere på jorden ägna sig åt. - - -

Wendela: Låt oss då hellre tala om vårt gemensamma barnbarn Mollie. Hon lyckades med det som ingen annan har gjort förr eller senare! Bojkott av en

skandaltidning!

Hierta: Ja, kanske skulle det en kvinna till för att den där gräsliga blaskan Fäderneslandet äntligen skulle läggas i graven. Vilket år var det nu – 1927 tror jag. Du har väl hört att den i folkmun kallades Fanderseländet? (tänker en stund) Ja, ja, det var efter vår stund på jorden. - - - Men vi kan vara stolta över vårt barnbarn. Hennes kåserier i DN visade vad en god journalist förmår.

Wendela: Ja, Mollie Faustman har skrivit presshistoria - precis som du på din tid käre Lars.

Lars: - - - och du Wendela. Kommer du ihåg vårt valspråk, som vi på Aftonbladet ständigt hade för ögonen: Värme utan passion – försiktighet utan fruktan

Wendela: Ja käre Lars, det höll, så länge vi talar om skriftställandet. Men hur var det med vårt privatliv? Passionen, din och min, som skandalskrivarna Sjöberg inte höll sig för goda att kommentera var trots allt det som gjorde slut på din karriär som publicist -- och på min!

Lars: - - - Kan så vara. Men det finns ju mycket annat i livet – och efteråt. Vi hamnade ju till slut här!

Wendela: Jo, som en kvinna på Aftonbladet lär ha sagt långt efter min tid: Snälla flickor kommer till himmelen. Andra kan komma hur långt som helst!

Ami Lönnroth

Ur bokslutet för 2005

MEDLEMSSTATISTIK

Vid årets utgång hade föreningen 550 registrerade medlemmar en ökning med 15. 39 nya medlemmar har registrerats. Av medlemmarna är 51 ständiga medlemmar.

PROGRAMVERKSAMHET OCH UTSTÄLLNING

Ett 20-tal kulturprogram av växlande slag har anordnats i huset. Den 14 februari, på 80-årsdagen av Signe Hebbes bortgång, anordnades ett minnesprogram i Operans artisfoajé i Stockholm där Amalia Lindegrens porträtt av Signe återupphängts (se bilden till höger). Hela sommaren utställdes och såldes konst av Mollie Faustman, Wendela Hebbes sondotter. Utställningen var uppskattad och gav ett bra överskott.

I SKOGEN

Den andra upplagan av Wendela Hebbes sagobok *I skogen* från 1912 med illustrationer av Mollie Faustman gavs ut i nytryck.

SOMMARTEATER

Oscar Wildes pjäs *Mr Earnest* var årets pjäs i regi och omarbetning av Berit Carlberg (se omstående sida).

BOKCIRKEL

En bokcirkel med 30-talet deltagare och ett 40-tal böcker har genomförts med Kerstin Holmerin som ansvarig.

SAMTALSGRUPP

Tidigare års skrivarkurser omvandlades under året till samtalsgruppen Kvinnoliv med ett 10-tal deltagare (se t ex sid 22).

WENDELAPRISET

Under året instiftade föreningen ett pris för bästa socialreportage. Priset kommer att delas ut första gången på Wendela Hebbes 200-årsdag den 8 september 2008. En särskild fond Wendelafonden har tillskapats.

EKONOMIN

Hela verksamhetens resultat visade ett överskott på ca 43 tkr. Det redovisade egna kapitalet inkl. fonder uppgick vid årsskiftet till 505 tkr med en balansomslutning på 552 tkr.

Mollie Faustman

Utställning
i Wendela
Hebbes
Hus
Södertälje
8 maj -
20 augusti
2005

KATALOG

Wendela Hebbes sagobok
I skogen
i nyutgåva
med illustrationer av
Mollie Faustman.

Du köper den i Wendelas Hus för kr 150:- eller genom insättning av kr 200:- på föreningens plusgirokonto 985920-8.

Berit Carlberg

jubilerar
och slår
på stort

I sommar femårsjubilerar Berit Carlberg som "egen teaterdirektör" vid Wendela Hebbes Hus i Södertälje. Redan sommaren 2001 gjorde Berit rollen som Wendela Hebbe i Björn Runeborgs pjäs *Provet*, som var den första sommarteaterföreställningen vid Wendelas Hus. Sommaren gav Berit mersmak. Hon blev förtjust i huset och omgivningen och har återkommit varje sommar med nya pjäser. Det började med *Värdshuset Vita Hästen* 2002. Förra sommaren spelades *Mr Ernest* av Oscar Wilde.

Inför jubileet slår Berit på stort med stor ensemble, mycket sång och dans och en härlig komedi skriven av de kända operettförfattarna Franz Arnold och Ernst Bach. Stycket hette ursprungligen *Der kühne Schwimmer* men får i sommar namnet *Räddaren i nöden*. På följande sidor berättar hon om pjäsen, författarna och sina skådespelare.

Berit Carlberg har spelat sommarens pjäs två gånger med Nils Poppe på Fredriksdalsteatern i Helsingborg. Då hette den "Hjälten från Öresund". Här en bild från 1977.

Premiär 28 juni kl 19

Medverkande

Anna Bromée, Berit Carlberg, Åke Hellberg, Fredrik Hedin, Johan Jansson,
Kent Malte Malmström, Inger Nilsson, Mia Poppe, Niclas Strand.

Musikarrangemang Oswald Löpare

FRILUFTSTEATERN ÄR BÖRJAN TILL ALLT

AV Berit Carlberg

Inför sommaren brukar redaktionen för *Wendela Avisan* be Berit Carlberg att berätta om sina tankar om årets teater. Här nedan är hennes text.

Vet ni om att inomhusteater är ett sent skott på teaterns flertusenåriga träd? Allt började utomhus med solen som skötte ljuseffekterna på Dionysosteatern i Aten, och med molnen som ibland kunde väta ned atenarnas finkläder (ja, det regnar inte bara vid Hebbevillan).

Shakespeare började som skådespelare på Globeteatern i London. Pjäserna spelades där utomhus med ett litet tak över scenen och täckta logerader men öppet för ståplatspubliken. Hans Hamlet och Ofelia, Othello, Falstaff och Richard III fick alltså framföra sina lidanden och bedyra sin kärlek under en öppen Londonhimmel. Först så småningom flyttade man ibland in och spelade i salar hos lorder och hertigar.

Eftersom jag femårsjubilerar som "egen teaterdirektör" här vid Wendela Hebbes hus så känns sådana här historiska tankar berättigade. Strindberg lät en av sina rollgestalter i "Oväder" yttra sig: Nu kommer hösten, gatlyktorna tänds och teatrarna öppnar". Vi vänder på det och säger: Nu kommer

sommaren, kastanjerna har redan tänt sina kronor och friluftsteatern öppnar. Nu skall människorna få glädjas en härlig ljum sommarkväll, få glömma allt nyhetsflöde, om katastrofer och elände, olyckor och våldsdåd, egna bekymmer och istället få njuta även okomplicerad intrig med sång och dans. Men det är sannerligen ingen lätt uppgift att spela utomhusteater, kampen mot vädrets makter först och främst naturligtvis, men så KRÄVS det också så mycket mer av artisten för att fånga en publiks intresse på en stor öppen plats än i ett slutet rum. Man måste vara lyhörd och framförallt tydlig och oerhört koncentrerad och kraftfull. Det är en utmaning varje kväll och konkurrensen är hård: billjud, måsar som skriker, ambulanser som tjuter, hundar som skäller, barn som gråter, och här vid Hebbevillan det pittoreska inslaget med stora förbipasserande båtar som nästan är uppe på scenen.

I sommar känner jag mig oerhört trygg med en pjäs som är som klippt och skuren för utomhusteater. "Der kühne Schwimmer" heter den i original och i min bearbetning får den titeln "Räddaren i nöden", Det blir fjärde gången gillt för mig med herrarna Arnold och Bachs bejublade succe. Två gånger har jag varit med i den hos Poppe på Fredriksdal och en gång i egen regi i Hågelbyparken.

1975 medverkade jag för första gången i en Arnold/Bachpjäs, det var "Hurra, ein Junge" (Fars lille påg, hette den på Fredriksdalsteatern). Jag kände omedelbart att dessa herrar verkligen kunde hantverket att träckla ihop en intrig som omedelbart fångade publikens intresse, allt kryddat med förväxlingar, missförstånd oväntade entreer osv. Nils Poppe insåg naturligtvis detta och somrarna framåt kantades av många av deras succer.

Fem gamla bekanta återser vi i sommar

Arnold och Bach

Skådespelarna Frans Arnold (1878-1960) och Ernst Bach (1876-1929) delade loge på teatrarna i Berlin och spelade ofta mot varandra på scenen. Deras gemenskap resulterade så småningom i idén att skriva pjäser tillsammans. Det blev en stor mängd lustspel och operetter. Den mest kända *Spanska flugan* har översatts till 25 språk. På Vasateatern i Stockholm gick den redan 1914. I pjäserna som oftast hade två manliga större roller kreerade de själva dessa. Under första världskriget organiserad Arnold en "FrontTheater" som blev mycket framgångsrik.

Berit Carlberg berättar om årets nykomlingar på scenen: Anna Bromée, Fredrik Hedin och Åke Hellberg

Jag regisserade Anna då hon gjorde rollen som Sarah Brown i "Guys and dolls" på Culturum i Nyköping 1993. Under året har Anna spelat Judy Garland i pjäsen "Get happy" som hon dessutom skrivit själv, och nu i vår har hon medverkat i "En salig samling" med Jörgen Mörnbäck på Lisebergsteatern. Anna ikläder sig Marylins blonda peruk i sommar och får stora kärleksbekymmer.

Fredrik fick jag ögonen på i föreställningen "Burroughs" i Stockholm. Han gjorde där rollen som Billy Burroughs, ett starkt porträtt av en trasig son. Fredrik har genomgått Calle Flygare teaterskola och studerar nu teater på Kulturama i Stockholm. Han dyker upp i vår pjäs i sommar som Bosse Bölja, och visar prov på utpressarteknik som ger huvudrollen Calle skrämselhicka.

Åke träffade jag 1971 på Fredriksdalsteatern i Vita Hästen. Han gjorde en pigg och busig piccolo. Redan då var han anställd på Riksteatern som han sedan varit trogen fram till 2004. Vi har turnerat ihop bland annat i Allan Edvalls pjäs Främmande där vi gjorde det äkta paret Nilsson. Bland Åkes roller kan nämnas Doktor Neuros i Vintergatan som han spelade tillsammans med Kent Andersson. I vår har vi sett Åke i Med ålderns rätt på nya Casinoteatern. I sommar axlar han Mille Möghels slitna frack och ställer till en hel del oreda i farskarusellen.

Mia Poppe
Niclas Strand

Kent Malte
Malmström

Johan Jansson

Inger
Nilsson

Anna Bromée

Fredrik Hedin

Åke Hellberg

WENDELA HEBBES Hus I SÖDERTÄLJE

Husets södra långsida är vänd mot Vänortsparken och Slussen. Den bildar kuliss för teatern. Publiken har till höger om sig Södertälje kanal med den intensiva båttrafiken på sommaren. Detta har naturligtvis sin speciella tjusning och kan ibland skapa pikanta situationer för skådespelarna.

Husets övervåning med balkongen finns ett vackert museum med möbler och tavlor som funnits i Wendela och Signe Hebbes våningar i Stockholm. Det mesta har deponerats av Musikmuseet i Stockholm. Möblerna är ljusa ekmöbler, relativt ovanliga i den tidens Stockholm. Oljemålningarna av Wendela och Signe Hebbe är utförda av Adelaide Leuhusen. Här finns också originalporträtt av Wendela och döttrarna utförda av Stockholmskonstnären Brummer. Museet visas på lördagar kl 14. Övriga tider efter överenskommelse.

Gruppvisning av museet bokas på tel 08-55086675 men kontakta gärna någon av oss nedan som brukar svara för visningarna:

Signe Andersson

08-55013987,

Kerstin Holmerin

08-55037072,

Ann-Marie Koch

08-55013293,

Ami Lönnroth

08-55030584,

Per Eric Mattsson

08-55030584.

Signe Hebbes rum i museet.

Spelschema för sommarteatern

Genrep 26 och 27 juni kl 19
Premiär 28 juni kl 19
därefter onsdag-fredag kl 19
lördag-söndag kl 16
t o m 13 augusti

Biljetter à kr 200:- (pensionärer kr 170:-) beställs på tel 070-4985047 eller 08-55086675.

Paketpris

Teaterbiljett + tvårätters meny kr 325:-.

Rabatt på teaterbiljetten för medlemmar i Wendelas Vänner.

Det täcka lantstället Snäckviken var i 25 år sommarbostad för de båda 1800-talspionjärerna Wendela och Signe Hebbe. På 1980-talet kom huset att ligga i vägen för Astras expansion. Den nybildade föreningen Wendelas Vänner lyckades rädda huset från rivning och 1985 fick man till stånd en antikvarisk nedmontering. Efter en 10-årig jakt på pengar och ny tomt kunde återuppförandet starta på våren 1995. Invigningen ägde rum i maj 1998.

Wendela Hebbe blev Sveriges första kvinnliga yrkesjournalist när hon anställdes på Aftonbladet 1841. Där skrev hon om teater och musik, recenserade och översatte böcker. Senare kom hon att introducera socialreportaget i svensk press.

Signe Hebbe, yngsta dottern, blev en mångsidig och välutbildad operasångerska och senare den kanske största scenpedagog som Sverige ägt.

Mollie Faustman, barnbarn till Wendela Hebbe, blev en känd konstnär och kåsör. I huset finns en hel del konst av henne.

Restaurangen i bottenvåningen drivs av Antoinette Mezher och har i sommar öppet alla dagar 11-22. Även konferens för 20-25 personer. Mycket lämplig lokal för födelsedagsfester, begravningskaffe och liknande. Observera också restaurangens fördelaktiga teatermeny.

Adress: Vettersgatan 4, 15171 Södertälje. 10-minuters gångväg från pendeltåg. Parkering vid huset.

Telefon för bokning och information 08-55086675. Hemsida <http://wendela.se>. E-mail: info@wendela.se.

"BRODER LUDDE" "DIN TILLGIVNE FINGAL"

Wendela Hebbes son Edvard Faustman skriver
brev till sin vän Axel Fahlcrantz

AV PEDER EDSTRÖM

Edvard Faustman brevväxlade under ca 20 års tid med landskapsmålaren Axel Erik Valerius Fahlcrantz. Genom en generös gåva av brev och fotografier kan vi nu skapa oss en lite bättre förståelse för hur Edvard hade det under sina sista decennier i livet. Gåvan överlämnades i Wendela Hebbes Hus av Bengt Fahlcrantz, numera pensionerad arkitekt och bosatt i Stockholm. Axel var Bengts farfars bror och korrespondensen mellan Edvard och Axel har bevarats av släkten Fahlcrantz. Redaktionen för *WendelAvisan* har bett Peder Edström botanisera i breven. Peder är fotograf och författare från Enhörna.

Det började så bra. Edvard, son till Wendela Hebbe och den stenrike Lars Johan Hierta. Och Axel, son till biskopen i Västerås. Förutsättningarna för framgångsrika liv fanns där i stora mått. Och de var inte utan framgångar, åtminstone under de tidiga åren. Edvard hade läshuvud, tog ingenjörsexamen och blev t.o.m. riddare av Vasaorden. Axels tavlor köptes av staten i inte ringa omfattning och han valdes in som ledamot i Konstakademien.

Efter studentexamen i Uppsala, studerade Axel på Kungliga Akademien för de fria konsterna i Stockholm och gjorde därefter flera resor ut i Europa för att studera konst vid olika skolor och för olika läromästare. Egentligen hade han tänkt sig att bli skulptör men hans "specialitet" blev landskapsmåleri. På den här tiden var det minst fyra kriterier som skulle vara uppfyllda för att man som konstnär skulle bli "erkänd" av etablissemanget. Ett,

man skulle ha en gedigen utbildning från en eller flera akademier. Två, man skulle specialisera sig, inte plottra bort sig. Tre, man måste resa. Att resa ingick i bilden av en seriös konstnär och var ofta ett måste för att ens verk skulle få delta i utställningar eller inköpas av museer. Det fjärde och säkert viktigaste kriteriet, var naturligtvis begåvning.

Det är fel att säga att Axel saknade begåvning, men han var aldrig någon nyskapare. Han saknade intresse för

*Brevskrivaren Edvard Faustman på gamla dar. Hans efterlämnade Långkatjes finns i Wendela Hebbes Hus i form av drygt hundratalet fullskrivna blå skolskrivhäften. Det mesta är utrikespolitik men ibland smyger det in små personliga kommentarer. Varje häfte slutar med några sidor med roliga historier. I *WendelAvisan* nr 11 1999 har vi skrivit om hans opus.*

den moderna konsten. Och han var inte någon konstnärlig uppfinnare. Tvärtom ägnade han sig åt det traditionella, det som tidigare anses vara "riktig" konst d.v.s. romantiska, stämningsfulla landskap i stora format, gärna månbelysta och så gott som alltid befriade från människor utom som staffage. Det var en konst som de äldre ledamöterna i akademierna uppskattade och belönade, men som de yngre konstnärerna föraktade. De ville ha in ljusa färger på paletten, de ville ha realism. "Verklighetsmåleri" blev de målade konstnärernas motsvarigheten till Zolas naturalistiska romaner. Och nere i Europa hade impressionismen slagit igenom och på Skagen frodades ett realistiskt utomhusmåleri.

För att återgå till Edvard så var hans barndom säkert förvirrande. Hans föräldrar var inte gifta

med varandra. Då, 1852 fanns det bara en sak att göra vid graviditet utom äktenskapet om man hade de ekonomiska resurserna. Man åkte utomlands, födde barnet och ackorderade ut det. Alternativet för de fattiga var allt för gruvliga för att behandlas här.

För Edvards del innebar det att han föddes i Frankrike, fick en fosterfamilj i Tyskland, togs hem och fick leva som ett sorts fosterbarn alternerande mellan familjerna Hierta, Hebbe och Carl Jonas Love Almqvists övergivna hustru Maria.

Som sagt, förvirrande. Edvards dotter Mollie Fastman beskrev det så här.

Den miljö i vilken min far växte upp, förnekad av sin mor, bortskämd av sin far, illa tåld av sina halvsysstrar, var ingen lämplig dygdens grogrund.

Så trots vissa goda förutsättningar blev livet för de bägge vännerna inte riktigt vad de hoppats på. Edvard förslösade sitt arv, förlorade sin familj med fru och tre döttrar. De, eller snarare modern, tröttnade på att vänta på den där uppfinningen

som Edvard hade för av sikt att göra och vars patent skulle göra dem rika, men som aldrig blev av. I stället exporterades slarvern först till Kamerun av alla ställen och sedan till Rysslands ishavskust. Mirakulöst överlevde han dessa strapatser och tog sig tillbaka, till familjens stora besvikelse. Slutligen placerades han på ett pensionat i Sörmland och där stannade han, mer eller mindre frivilligt, till sin död.

Den brevsamling jag haft tillgång till börjar 1905 och slutar 1925 då Axel dör. Dessvärre är det bara Edvards brev som är bevarade och det tack vare att Axel sparade dem och att den fahlcrantzka släkten har vårdat samlingen.

Axels brev till Edvard vet vi inte var de tagit vägen men han var en stor slarver. Det var han själv medveten om så därför skickade han sitt Magnum Opus, Dagboken eller Långkatjesen, som han kallade den, till sin halvsyster Signe alltefter som de 100- sidiga anteckningsböckerna fylldes. Det blev iallles 139 stycken och någonstans hoppades nog Edvard att de skulle bli publicerade. Och det skulle de säkert ha blivit

om Edvard hade bott i Stockholm eller någon annan plats där det fann färgstarka människor. För han skriver bra. Humoristiskt, livfullt och med bra flyt i pennan. Men hans berättelser handlar om helt okända, ofta lite vinddrivna människor som för kortare eller längre tid hamnar på samma pensionat som han själv. Eller så är det snåla bönder och pampar, som han föraktar.

Så här kan det låta i ett brev från november 1905. Axel kallades Ludde av Edvard.

Broder Ludde

... Orsaken varför jag nu skriver är egentligen att allt sammansvurit sig mot mig. Det ösregnar, ölet har tagit slut och spadertrean i patientleken är väck... Vår unga sköna mamsell Ingeborg Pettersson bad att få låna psalmboka till en liten soarè i drängstugan, dit jag föresten var inbjuden och varest det gick muntert och uppsluppet till, så muntert att Ingeborg tappade löständerna och ej märkte det för än dagen därpå, då hon kom till Vadsbro station varifrån hon telefonerade och bad oss för jisse namn leta reda på klaveret. Det återfanns i trädgårdsmästarkalles säng och tillsändes henne genast.

Lite senare i brevet heter det *Vi har fått hit 2 nya hjon. En liten skolis som heter Andersson och som ser ut som en liten väl inrökt sjöskumspipa och en lång notarie som heter Palm som ser ut som en tysk studentpipa. Båda luktar som de ser ut och notarien lider av kronisk hicka (fyll?)*

Bengt Fahlcrantz, brorsonson till målaren Axel Erik Valerius Fahlcrantz, ses här bredvid en av Axels tavlor. Tavlan föreställer en sammankomst i släkten som, enligt Bengt aldrig ägt rum. Axels far var biskop i Västerås och känd Almqvisthatare, hans mor var dotter till den då kände skalden och sångaren Johan David Valerius.

I nästa brev, daterat 29 oktober 1909 skriver han om några nyinflyttade gäster på pensionatet.

Broder Luigi

...Stackare, han har ett litet helvite innan gummorna blivit hemtama på det nya stället. De springer som yra höns och gnälla och gnata. Jag har rått henne att strö lite Valeriana i krökarna som man brukade göra förr, under liknande förhållanden. Lite senare i brevet skriver han, med viss stolthet, tycker jag mig utläsa om sin dotter Mollie Fastman.

Mollan utställer några fixerbilder i Stockholm. Har bara läst DNs recension som var rolig, ehuru ej vidare smickrande. De andra tidningarna lär ha varit hyggliga nog hör jag.

Den 27 september 1909 vill han ha speciella upplysningar om en speciell person

Broder

Känner du till en jycke som heter Rolf Trolle, kladdare till yrket. Vore mycket tacksam om du kunde upplysa mig om vad slags karl det är, som karl och som konstnär. Det är av stor vikt (för mig) att få korn på honom snarast möjligt, varför jag ber dig skyndsammerligen skick mig några rader som svar.

... Håll absolut tyst rörande mina förfrågningar om R.T.

Rolf Trolle var en konstnär från Linköping som målade allvarliga och känsliga porträtt där människotolkningen var det centrala. (Rolf Trolle förlovade sig 1910 med Edvards dotter Ester. De gifte sig 1912 och fick 1914 sonen Jan Peder Trolle. Se Wendel Avisan nr 29, sidan 11. Red. Anm.).

Den 25 april 1915.

Broder Ludde

Tack för vänligt brev av den 11 dennes. Om byrån ej rent av spricker vore jag tacksam om Katjesen får

ligga kvar i den tills vidare. Vill ej gärna ha den här hemma, dels emedan den helt säkert slarvas bort om inte förr, så då jag kolar vippen, dels emedan den möjligen kommer att dela den gamle herrns flöjts öde. Jag skrev därom i Katjesen.

Man förstår här att Axel fått hand om ett av Edvards dagbokshäften och han bekräftar sin oro för att han själv inte kan hålla ordning på sina saker. Vad som hände med flöjten kan man ju spekulera om. Men vidare i brevet, som skrevs medan första världskriget rasade.

Att skriva Katjes nu mitt under brinnande krig, Världshistoriens intressantaste skede, tycker jag är som om man skulle sitta och plita ihop kåserier under åskådande av Krakatoas utbrott eller Herculanums och Pompejis undergång. Jag skrev ju förresten uteslutande för att gymnastisera hjärnan och nu har man full sysselsättning med att läsa om, tänka på och uppröras av kriget. Endast då och då sticker jag ut till havs med min snabba ångyacht och då endast för att ränna i sank undervattensbåtar. För detta ändamål har jag förstärkt yachtens bog på ett mycket sinnrikt sätt.

I maj 1921

Broder Ludde

I samma veva som jag fick ditt tankediga brev av den 12 dennes anlände även en epistel från min dotter i Paris som fordrade omedelbart svar. Jag har nu (i går) med vanlig ackuratess fullgjort denna svåra uppgift. Det är krångligt nog, i synnerhet för mig, att koka ihop något åt en djupt allvarlig dam som är nybakad katolik och till på köpet skriver stämningsfulla dikter i Svenska Dagbladet.

Och några rader längre ner

Om min dotter Molly (hon heter

inte Mollie) hyser jag hopp sedan Ambrosia sa att hennes tavlor var de rysligaste hon sett. Hon måtte ha något inombords. Ytterligare några rader och han skriver

Du sa en gång att " ismerna" är som ligapojkar och det är så sant, men det kan bli folk av ligapojkar. De besitter åtminstone djärvhet vilket ej är att förakta. Heine beundrade Lassalles för hans " sublima" fräckhet. En vetenskapsman jämför "ismerna", dadaismen inbegripen med tungomålstalande, andeskådning m m.

F från dessa intressanta och för brevsamlingen lite avvikande tankar återvänder Edvard snabbt till anekdotens värld och berättar att *Min vän, godsägaren H-n här i krökarna behövde inte ligga över på denna rekreatiorts fast han var så calcinerad att han phes portland cement (han var av british extraktion)men blev på sista tiden så ytterligt tankspridd att han tog miste på frun och pigan och söp sig full redan till frukost i stället för till middan, dog sedan vid hög ålder, lämnade ett stort tomrum efter sig i vänkretsen och i vinkällaren.*

Den 30 maj 1921 vill Edvard att Axel skall besöka honom i samband med vanliga sommarbesök hos brodern i Nyköping och han skriver

Om du då kvistar hit ett tag kan du låna en grann bordsduk eller

" shawl" av svägerskan och sno ihop till en turban. Du skulle då med ditt mahatmaanlete och din i och för sig tämligen österländskt lediga dräkt fläktande om de hinduiskt smäckra formerna helt och hållet kunna fördunkla Tagores intåg i Versailles då alla vattenkonsterna spelade. Den stämningsmätade ceremonien borde filmas...Han avslutar med ett PS

Norpa en liter av bror din så att vi har något att styrka oss med efter ceremonien.

Den 21 juli 1922 skriver han

Broder Ludde

Tack för brev varav jag med ledsnads ser att du varit skralutter. Hoppas att du piggnar till i Telje där du får andas hemlandsluften ty det är bomsäkert att både du och jag har teljeblod i våra ådror.

Han hänsyftar antagligen på vistelserna i Wendelas hus i Snäckviken där Wendela med barn tillbringade de flesta somrar från 1863, då Edvard var elva år, till år 1887.

I oktober 1924 är han på sedvanligt spralligt humör.

Broder Ludde

...Dina funderingar på en Ellen Keybyst är beaktansvärd, men har kommit mig att tänka på om du inte skulle kunna entusiasmeras för en basrelief, något i stil med ett berömt (oläsligt) (Thorvaldsens?) som jag sett nånstans, med den präktiga Ottan i en triumfeka dragen av bachanter (vi Tärnöaugustar) och omsvärmad av amoriner, Tant Bena, Moster Emma, Bergnanna, Rosalie, Tant Hedvig m. fl.

Att du inte kan träffa Mollan pr. Telefon kommer sig nog av att hon lagt sig till med en stuga nånstans i Dalom tror jag, där hon rotar i trägårdarna då hon inte skriver i D.N. etc. Hon måtte fått en unge till såvida inte den lilla snorkillingen som på sista tiden då och då uppträder i Puttes och Tullans sällskap är en licentia poetica.

...Här är sig likt. Tråkigt i längden (15 år) att ej ha mött en enda meningsfrände som man kunnat sympatisera med. Pamparna tillhöra alla Karl Johans tidevarv, som jag börjat känna rätt bra till sedan jag knogat igenom farsgubbens riksdagstal, 4 tjocka volymer, dock ett intet mot mitt "Memorial", för närvarande 121 hundrasidiga häften. Lyckligtvis kommer nog ingen att läsa dem.

Farsgubben var som bekant Lars Johan Hierta. 1914-17 gav Gustaf Allden ut hans motioner och riksdagstal i som sagt fyra tjocka volymer.

Den 19 mars 1925 skriver Edvard det sista brevet till Axel. Vi känner igen tonen i början på brevet men sedan blir det lite allvarsord. Han kan dock inte avhålla sig från att skoja till det på slutet.

Broder Ludde

Tack för vänligt brev som jag nu då jag rotat reda på det till min förvåning ser är bortåt 3 veckor gammalt. Hade för mig att det kom för några dar sen. Men tiden går fort då man lever i societetslivets nöjesvirvel som vi göra här i Vrena. Det gläder mig att du kryat till dig efter din skraltighet. Själva kan jag ej klaga över egentlig ohälsa, men jag känner mig så innerligt (oläsligt) både kroppsligen och andligen. I synnerhet sedan gamla Signan gjort sin sista sortie. Hon var den sista länken mellan mig och det förflutna som nu sjunker under horisonten. Fare you well my own Mary Anne, jag menar det förflutna, som så må förbli.

...Ja, ajöss nu Ludde lille. Skriv snart. Det är roligt att få brev från dig, men inte roligt att bli gammal. Men vi får väl anamma den trösten som den nye fängelseprästen gav den gamle livstidsfängen då denne berättade att han setat inburad i 40 års tid. – Gratulerar, gratulerar, då är ju det värsta överstökad.(Signan

är halvsystern Signe Hebbe, som dog i februari 1925. Red.anm.)

Men Edvard får inga fler brev. Axel dör i november samma år och Edvard går samma väg två år senare.

Säkert saknas många brev. Tonen är sådan att man anar en kontinuerlig och frekvent skriftväxling mellan de bägge vännerna. Ofta återkommer Edvard till tristessen han känner. *Söndag, mer än vanligt tråkigt.* Eller i ett annat brev *...skäligen trista tillvaro.* Med undantag för några rader om första världskriget och stolta rader om barnen, behandlas knappast några "stora" ämnen. Mest är det skvaller och anekdoter. Frapperande är den lite kåserande tonen. Ofta återanvänder han berättelser från Katjesen i sina brev. Man kan ibland spåra en sorg över att livet inte blev vad Edvard hade hoppats på. Några patent fick han aldrig och varken han eller den trogne brevvännen Axel kunde försörja sig själva utan fick lita till allmosor från familjerna. Edvards begravning firades med ett stort bondkalas skriver dottern Mollie som deltog i begravningen. Hon skriver i sina memoarer:

Prästen stod upp och sa: När det var allt för trist och grått här i höst- och vintermörkret brukade vi kalla på honom, säg vill han inte komma och pigga upp oss? Jo visst, sa han alltid, jag kommer med glädje. Och han kom verkligen med glädje. Han förde glädje med sig vart han kom.

Peder Edström

KVINNOKRAFT på TWEYAMBE

Rapport från ett systerskoleprojekt i Tanzania

AV PER ERIC MATTSSON

Under ett par veckor i mars hade jag förmånen att få vara med på en gruppresa till Tweyambe Secondary School i nordvästra Tanzania nära gränsen till Uganda och Rwanda. För 22 år sedan beslöt sig en nypensionerad rikspolitiker att åka hem till sin fattiga ursprungsmiljö och göra en insats för hembygden. Suleiman, så var hans namn, var en färgstark kämpe från Nyereres tid före och efter frigörelsen från Britiska Imperiet 1961. En slags öppen stiftelse vid namn TIDESO bildades och en skola startades under mycket blygsamma former. Tweyambe är beteckningen på tre byar. Suleiman var aktivt verksam i skolan ända till sin död för ett par år sedan. Vi besökte hans familj och hans grav som enligt tanzanisk sed finns intill familjens gård.

Tanzania har en obligatorisk 7-årig skola för alla barn. Därutöver finns statliga och privata Secondary Schools. Tweyambe har sedan starten haft en fyraårig skola och har nyligen fått en tvåårig High School med naturvetenskaplig inriktning, som ger behörighet till universitet. Bortemot 600 elever, lika många flickor som pojkar, går nu på skolan. En del är dagelever en del bor på skolan i elevhem. Skolan är ingen elitskola, här går många barn från mycket fattiga förhållanden. Familjerna gör stora uppoffringar för att få ihop till den – med våra mått – blygsamma skolavgiften. Området där skolan ligger är utomordentligt fattigt, malaria och aids är utbredd, elektricitet och rinnande vatten saknas, vägarna är urusla.

En kort tid efter starten fick Suleiman, via en missionär, kontakt med några lärare på Martin Kochgymnasiet i Hedemora. Ett utbyte påbörjades och har fortsatt och utvecklats på ett imponerande sätt. Banden mellan Tweyambe och Hedemora är numera starka. Elevutbyte har skett mellan ett 50-tal elever, en rektor och två lärare från Hedemora har i flera år verkat i Tweyambe. SIDA-projekt för över 4 mkr med en 20-procentig egeninsats från Hedemora har drivits på skolan. Elevernas årliga dagsverken har möjliggjort egeninsatsen. Exempel på sådana projekt är byggnation av klassrum, elevhem, lärarbostäder, bibliotek, sjukstuga, elgenerator. I dag finns ett 20-tal byggnader på området de flesta inspirerade från Hedemora. Utanför SIDA-projekten

har mycket pengar samlats in genom loppmarknader, musikaliska soaréer, sparbössor här och där o s v. Det har under dessa 20 år inte varit någon ände på uppslagsrikedomen från Hedemora. Fem stora containrar med sjukvårdsmaterial, skolmaterial, möbler

Det storståtliga mottagandet. Ingegerd Kåks, "Mama Kaks", kramas om vid ankomsten av en kär vän på skolan. Skolans ordförande Faustin Mutagwa i grå kostym tittar på. Till höger hitom artikelförfattaren sträcker kvinnoorganisationen JUMAWATIS ordförande Valeria Kato ut handen. Foto Lars Brandt.

och mycket annat har kommit hela vägen från Dalarna och finns nu utspridda på skolområdet ofta vackert dekorerade med Hedemoras namn på väggarna. En har gjorts till en liten butik. Hopsamlade pengar har bland annat gått till föräldralösa, till kvinnoorganisationen och till ungdomsorganisationen. En Hedemorgren av TIDESO med 250 medlemmar finns med en inträdesavgift på 200:-. Den ger livstidsmedlemskap och möjlighet att rösta fram skolans ledning. Förutsatt att man åker ner till Tweyambe och deltar i årsmötet förstås.

Ressällskapet bestod av 15 personer under ledning av de två kvinnor som under alla år varit de verkliga eldsjälarna i projektet Ingegerd Kåks och Berit Gunnarsson, lärare från Hedemora. Det gick inte att ta miste på entusiasmen för "Mama Kaks" och "Mama Berit". Mama Kaks har besökt skolan ett tiotal gånger ofta med utbyteselever i släptåg, Mama Berit har arbetat i flera år på skolan liksom hennes man Stig. När den lilla bussen med ressällskapet närmade sig skolan stannade den och dekorerades med blommor och grönt. I backen upp till skolan steg vi av och defilerade sedan längs de 600 sjungande, hurrande och dansande eleverna och lärarna i nytvättade vita skjortor och svarta byxor och kjolar. Sedan

"Tack vår himmelske skapare för att ni finns" sa ordföranden Faustin Mutagwa vid avskedslunchen och sammanfattningen omgiven av Mama Kaks och Mama Berit.

Artikelförfattaren med hustru Ami Lönnroth tillsammans med två "nya" döttrar Devota och Florentina, 19 och 17 år, som nyligen blivit föräldralösa och inte skulle klarat skolan utan hjälp.

följde tal och sång och dans för oss blomsterdekorerade gäster, som placerats på en scen framför mängden. Vi kände oss alla som kungar och drottningar för en dag.

Dagarna därefter fylldes av aktiviteter i form av hembesök i byarna, lektionsbesök, samtal med lärare och elever. Gästfriheten var stor. Överallt bjöds man på förtäring och fick gå runt och titta på de små odlingarna av bananer, kaffe, vanilj mm. Vaniljodling, naturligtvis inspirerad av hedemoralärare, har blivit en ny framgång på de små gårdarna. Liksom vattencisternerna vid många av husen.

En av dagarna ägnades åt ett seminarium för kvinnor arrangerat av områdets kvinnoorganisation JUMAWATI. 250 kvinnor i färgglada kläder samtalade under Ami Lönnroths ledning kring kvinnors situation i Tanzania och Sverige.

Jag erinrar mig ett yttrande av den fine humanisten och kulturkämpen Per A. Sjögren: *Det gäller att skapa uthållighet. Uthålligheten avgör allt. Alla andra egenskaper saknar betydelse om uthålligheten saknas.*

Systerskoleprojektet i Tweyambe är ett bra exempel på vad uthållighet, kunskap och planmässigt arbete kan åstadkomma. Snart stundar generationsskifte i projektet. Mama Kaks och Mama Berit har båda gått i pension. Man kan bara hoppas att Martin Kochgymnasiets ledning arbetar vidare på den grund som skapats. Här finns ett arv att förvalta. Men vi tror att man måste åka ner och se med egna ögon vad som gjorts.

Via hemsidan <http://www.martinkoch.hedemora.se> kan du läsa mer om projektet. Du stödjer projektet genom bidrag till Freds- och biståndsföreningens pg 401 51 11-0, Hedemora. Skriv t ex medlemskap TIDESO (200:-). Ett bra sätt att få personlig kontakt är att bli fadder åt någon elev med behov av hjälp.

Mångsysslande ordförande hyllades

Av Sven Erik Rönnby

Antikens Grekland, världshistoria och politisk demokrati är säkra samtalsämnen när man träffar den trägne kulturarbetaren Per Eric Mattsson från Södertälje, ordförande i Wendelas Vänner sedan tio år. Det är ett säkert tips!

Inte konstigt då att han på sin noggrant avfirade 70-årsdag den 28 januari på Frälsningsarmén i stan fick i present ett helt akademiskt seminarium med föredragshållare som Hans "Hatte" Furuhausen och Jarl Torbacke (se artikel sid 4). Därtill uppvaktade artister som Berit Carlberg, stjärnan från ett otal sommarteaterföreställningar vid kanalslätten, samt Irene Lindh och Måns Westfelt från Dramaten. Irene förstås föreställande en av kvinnorna som stått Per Eric nära i livet, nämligen Wendela Hebbe, och Måns den flyktande Carl Jonas Love Almqvist.

Det hela artade sig till ett rejält kalas med över 200 gäster, HD-domare och kamrater från sandlådan om vartannat. Det var så många närvarande att Per Eric, väl ompysslad och sufflerad av hustrun Ami Lönnroth, fick inbjuda till efterfest med vin och smörgåstårter i två lokaler. Det blev mingel i både Wendela Hebbes Hus och Gamla Flickskolan uppe på Orionkullen. Det var snällt av dem att be så många. Men som så ofta när de båda är igång fanns det lite av utilitaristiskt dubbelbudskap i festandet. Paret var nämligen också ute efter att få en ordentlig skjuts på insamlingen till ett pris för bästa sociala journalistiken i landet. Resultatet redovisas på annat håll i Avisan. Blommor och mer personliga gåvor hade Per Eric avböjt.

Men inre cirkeln i Wendelas Vänner kunde förstås inte

avhållas från att uppvakta med något lämpligt symboliskt i alla fall. Vad kunde då passa bättre än ett olivträd, medelhavsvärldens uråldriga karaktärsträd? Vice ordförande Signe Andersson, stans förre borgmästare, överlämnade gåvan och sa, att rätt skött på Sörmlandsgårdens solsida kan en oliv bli minst tusen år. Var och en som försökt få fyr på en gren eller kvist vet att det inte är så lätt. Men har man en gång fått eld, så brinner veden länge, och med en klar låga. En bra metafor för Per Erics outtröttliga mångsysslarjobb i "sin" förening, menade Signe.

Per Eric kallar sig själv för ett gränsfall, uppfödd några tiotal meter in på Hallandssidan i Kinnared. Att han jobbat som bankdirektör vid Sergels Torg är välkänt för alla. Däremot är det okänt att ungdomsfavoriterna i fotboll hette IS Halmia, idag i division III. Som fritidspolitiker lirade herr jubilaren gärna på den liberala vänstersidan, säger han. Det får väl också ses som ett gränsfall. Fast när det gäller pingis är han fortfarande blixtrande snabb på att nypa till med forehanden - från vänstra bordshalvan. Jo, han är naturligt vänsterhänt. Där är han absolut inget gränsfall.....

Sven Erik Rönnby
yngre pingiskompis,
coeditor, festdeltagare

*Olivoljan användes förr i medelhavsvärlden mest som lampbränsle – inte utslagen förrän fotogenen kom. Därför är växten en bra symbol för brinnande kultursjälar som Per Eric Mattsson (till höger), menade Signe Andersson (i mitten). Anna Britt Piuva håller i olivträdet. Till vänster Inga Lewenhaupt, hedersordförande i föreningen. Bakom Signe styrelsekollegan Nils Linder.
Foto Valdemar Lönnroth*

Wendelas skrivarkurs inspirerade henne

Nekrolog av Ami Lönnroth

Det sägs ibland att man inte får nya vänner efter 25. Vem kan ha hittat på något så dumt? Barbro Arnberg närmade sig de 80 och jag själv var jag över 60 när vi lärde känna varandra och vi blev verkligen vänner. Under de fyra korta år vi umgicks blev hon min kompis och förebild och samtalspartner och tröstare när livet var svårt.

Det började med skrivarkursen som Wendelas Vänner i samarbete med ABF drog igång i Wendelahu- set hösten 2002. Barbro var en av dem som sökte sig dit, en då redan van skribent efter att tidigare i tjugofem år deltagit i en skrivargrupp med kvinnliga lärarkolleger. Om den berättar en av kollegerna, Anita Welin Clarhäll, i vår gemensamma nekrolog, publicerad i DN 23/3, LT 24/3 och SvD 2/4. Själv beskriver jag där hur vi i skrivarkursen fick se hennes bok *Invid muren* växa fram, en bok om hennes missionärsförfäder som reste till Kina i slutet av 1800-talet för att frälsa själar. Hon lärde känna dem genom en byrå full med brev som hennes farmor lämnade efter sig. Boken kom ut två veckor innan Barbro dog. Hon hann se den och ta i den och bläddra igenom den och konstatera att den blivit mycket vacker. Läs Sven-Erik Rönnbys fina recension av den i Bibliotekets Vänners medlemsblad Ex Libris. Han är, liksom Barbro var, från Sköl- lersta i Närke, var med om att starta skrivarkursen och har hjälpt henne spåra upp efterlevande släktingar till hennes missionärsförfäder.

Senare övergick skrivarkursen till att bli "Samtalsgruppen Kvinnoliv" med delvis gamla, delvis nya deltagare. Vi träffades – som vi alltid gör – i Wendelahu- set och talade om Barbro den 25 mars, dagen efter hennes begravning. Vi tände ljus och delade med oss av våra minnen av Barbro som kom med så många kloka och roliga och träffande inlägg och lärde oss att samtal också innebär att kunna lyssna. Två i gruppen hade många år tidigare lärt sig den metod som kallas parsamtal av just Barbro som hade en omvittnat god förmåga att som pedagogiklärare lära människor att tala med varann respektfullt och om väsentliga ting.

Barbro var en person som kunde få en gruppsamvaro att bli meningsfull. Det vet också vi som ingick i ytterligare en grupp där hon var en viktig person: Vi var sex kvinnor som tidigare känt var-

andra i olika konstellationer. Så en dag upptäckte vi att vi alla just hade läst samma bok, "Blonde" av Joyce Carole Oates som i romanens form behandlar Marilyn Monroes tragiska levnad. Vi fattade tycke för boken och för varandra och bestämde oss för att träffas och läsa skönlitterära böcker tillsammans. Det gjorde vi sedan med jämna mellanrum hemma hos varandra, mest kvinnliga författare, som Oates, Doris Lessing, Margaret Drabble. Margaret Atwood... Kanske var det därför vi ville ha en kvinnobenämning på vår lilla grupp. Under visst fniss beslöt vi för att kalla oss för något så otids- enligt som "Damerna". I gruppen ingick förutom Barbro Arnberg även Kerstin Klein, Marianne Lerner, Susanne Printz, Brita Waldekrantz och jag själv.

Efter första träffen i februari 2003 hann vi i tre års tid ha ett antal roliga och minnesvärda samtal kring böcker, oftast föreslagna av Barbro som var otroligt beläst. Vilken titel man än föreslog så nog hade hon redan läst den, vilket hon dock inte på något sätt använde för att dominera i våra samtal. Den 1 februari i år var det sista gången vi träffades, alla sex, denna gång hemma hos Ami. Barbro var med en dryg timme men orkade sen inte längre. Inte talade hon om det, men vi visste alla att hon var mycket sjuk och att det troligtvis var sista gången. Drygt tre veckor senare avled hon på Södertälje sjukhus. När senare fyra av oss samlades utan Barbro (den femte, Susanne Printz,

var på långresa utomlands) bad jag mina med-damer beskriva sina minnen av Barbro:

Brita Waldekranz: – Barbro var en av de ärligaste och rakaste människor jag någonsin har känt. Vi lärde känna varandra redan i slutet av 50-talet. Hon hade absolut sin egen vilja, var visst inte lättillgänglig för alla och var allt annat än inställsam. Hon var i sin inställning till livet den första genuint radikala människa jag mött. Hon utstrålade trygghet. Man visste att det man sade till Barbro, det stannade mellan oss.

Marianne Lerner: – Barbro hade en intellektuell klarhet och en direkthet när hon förmedlade det hon tyckte och tänkte som gjorde att man ge-

nast lyssnade till henne. Hon hade ett slags karghet och samtidigt empati – det kan tyckas motsägelsefullt men hon förenade dessa egenskaper. Hon var avväpnande osentimental och hade en humor som vi njöt av men som aldrig gick ut över någon annan.

Kerstin Klein: – En sak som vi inte får glömma när det gäller Barbro är hennes konstnärskap! Hennes vackra vävar, hennes konstfulla stickade plagg. Inga halvfabrikat i Barbros verksamhet. Det var sådan kvalitet i hennes liv.

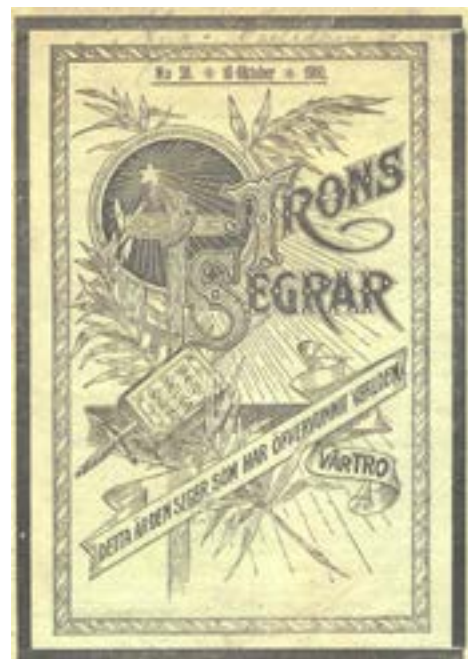
Skrivarkursare, samtalerskor och ”damer” – vi är alla tacksamma över att ha fått lära känna Barbro Arnberg!

Barbro Arnberg föddes 1923 i Skruke, Sköllersta socken i Närke. Hon var lärare, först på gymnasium i naturvetenskapliga ämnen och sedan vid Lärarhögskolan i Stockholm i pedagogik och psykologi.

Några exemplar av boken *Invid muren* finns att köpa i Wendelas Hus. Annars hos förlaget Kimpese (0155-16699). Priset är kr 190:-.

Citat av Barbro ur hennes rikt illustrerade bok *Invid muren*:

Jag tittade igenom breven, då jag tog hand om dem, såg att de var många och märkvärdiga men visste inte vad jag skulle göra med dem, utom att vara rädd om dem. Familjen Carlesons brev har fått ligga länge orörda. Den för mig främmande religiositeten i breven kanske gjort mig tofsam. Men när jag tog itu med dem, blev jag alltmer fångad och indragen i deras liv för länge sedan. Den allt större närheten till missionärerna, som växte fram, förändrade mitt sätt att tänka på dem. Från distans – vad hade de där långt borta att göra, vilka trodde de att de var – till en respekt för deras mod och förmåga att helhjärtat satsa allt, livet inräknat, på något som de trodde på: att de kunde förändra världen. Jag har förundrats över deras sätt att se på och använda sitt enda liv på jorden.

**Tisdagen den 25 april
kl 19**

Johan Ludvig
Runeberg bland
författare och
Konstnärer i Norden

Agneta Rahikainen, Runebergforskare från Svenska Litteratursällskapet i Helsingfors berättar om nationalskalden. Presentation i föregående nummer av WendelAvisan. I samarbete med ABF.

Programmen äger rum i Wendelas Hus i Södertälje om inget annat anges. Kostnad i allmänhet kr 70:- inkl kaffe och hembakat. Anmäl deltagande i god tid (08-55086675 efter kl 13.) och kom i god tid.

VÄLKOMNA

**Onsdagen den 3 maj
kl 19**

Vänortsafton

Nu är det dags att få en vänortsoffa även från vår vänort Angers i Frankrike till Vänortsparken vid Hebbevillan. Med anledning av detta ordnas ett program med framträdande av vår borgmästare **Karin Östlund**, Föreningen Nordens ordförande **Stig Thörn** och **Riita Nissander**, vänortsansvarig inom kommunen. Pianisten **Per Andersen** omgärdar med musik. Föreningen Norden, Kulturhistoriska föreningen och Wendelas Vänner arrangerar.

**Fler spännande
program
läser du om i nästa
nummer
av WendelAvisan.
Om du är medlem i
Wendelas Vänner
förstås!**

**Endast kr 150:-till pg
985920-8**

**NEDAN NÅGRA
PROGRAM
I HÖST I
WENDELAS HUS**

**Söndagen den 20 augusti
kl 14 resp 17**

Spisarafton med
New Orleansstuk

Hela huset i gungning! Vi upprepar succén från i fjol med nytt besök av trad- och gladjazzbandet **Jazz Me Blues** från Tyresö. Me' Bumba Lindqvist! Föreställningar/dukningar i tre rum, kl 14 och 17. Antoinette och Mattias står för intressant mat och dryck. I fjol var det utsålt - skynda dig och anmäl i år!

**Tisdagen den 10 oktober
kl 19**

I Wendelas fotspår

Nisha Besara är ledarskribent på Aftonbladet och tidigare bosatt i Ronna i Södertälje.

**Onsdagen den 8 november
kl 19
på Wendelas namnsdag**

Musikalisk Salong
med Fredrika

Bremers önskemusik

Konsertpianisten Solweig Wikman kommer till oss med detta program där också Wendela Hebbe behandlas.

**Andra föreningars
program i Wendelas Hus**

Onsdagen den 10 maj kl 19.

Södertäljekonstnärerna **Erik Matteoni**, **Rolando Perez** och **Kjell Westerholm** berättar om sitt skapande. Arrangörer KSF (Socialdemokratiska Kulturföreningen och ABF. Servering.